

КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ НИНІШНІХ ПРАКТИК МУЛЬТИКУЛЬТУРНИХ СУСПІЛЬСТВ

У статті розглядається проблематика єдності культурного простору України у контексті нинішніх практик мультикультурних суспільств. Автор здійснює спробу розглянути сучасні засади мультикультуралізму, окресливши його специфічні риси, визначити плідні напрями в культурному просторі України.

Ключові слова: культурний простір, мультикультуралізм, культурні трансформації, цінності.

Черниш Маріанна Олегівна, кандидат культурології, доцент кафедри рисунка та живопису Київського національного університету технологій та дизайну

Культурное пространство Украины в контексте нынешних практик мультикультурных обществ

В статье рассматривается проблематика единства культурного пространства Украины в контексте нынешних практик мультикультурных обществ. Автор делает попытку рассмотреть современные принципы мультикультурализма, очертив его специфические черты, определить плодотворные направления в культурном пространстве Украины.

Ключевые слова: культурное пространство, мультикультурализм, культурные трансформации, ценности.

Chernysh Marianna, Cultural Studies Ph.D., assistant professor of drawing and painting Kyiv National University of Technologies and Design

Culture media Ukraine in the context of the present practices multicultural society

The article deals with the problems of unity of cultural space Ukraine in the context of current practices in multicultural societies. The author has attempted to consider the modern principles of multiculturalism, outlining its specific features, identify fruitful areas in the cultural space of Ukraine.

Now that the same principles of multiculturalism reasonably put into question, the search intensified in Europe and the world, and on the Ukrainian territory.

The absence of the dominant majority indicated by the authors in 2004, although Ukraine distinguishes among European and even post-Soviet countries, but does not negate the need for such a national cultural policy (and in some ways and enhances it) that would meet civilized, democratic and legal standards and at the same time ensure the unity and development of ethnic culture of the title, which for centuries suffered harassment primarily in the cultural field.

It is worth mentioning that the issue of equal rights for cultural expression rights of different cultural groups that exist in the shared state, political and legal environment has two dimensions, that they might be called "internal" and "external". "Inside" associated with the need to preserve and further develop the cultural polyphony of all European nations, united within the European Union. This is an inherent saving different European national, regional groups own symbolic and emblematic of the series by the same core's value – respect for others.

The coexistence of diversity in culture may in one's own cultural field.

So, "external" dimension of European multiculturalism encountering a natural question: how is it possible to ensure equality of who advocates it, and who does not recognize her? European practice now shows only the opportunity, when equality – any political, legal or cultural – can only be provided from within the equality of enforcement mechanisms, including her.

Thus, the policy of multiculturalism as a political and legal equality of rights to cultural identity and cultural self-expression, which demonstrated its limitations and dangers of self-expression collision with cultural communities – carriers opposite oriented value system introduced in specific Ukrainian conditions can be devastating and scorching. It can be an alternative cultural policy, protectionist about Ukrainian culture in all its regional and local variations.

Key words: cultural environment, multiculturalism, cultural transformation, values.

В Україні проживають понад 130 етносів та народностей (за даними перепису населення 2001 р.). Прийдешній перепис безперечно внесе свої корективи, напевно збільшивши цю кількість за рахунок іммігрантів з різних країн світу. Чи буде це означати, що українське суспільство є мультикультурним? І чи сучасні потреби у забезпеченні цивілізованого розв'язання проблем співіснування різних культур в межах однієї полікультурної держави, такого розв'язання, яке уможливило б збереження та розвиток культурного розмаїття, знайшли своє втілення у державній культурній політиці, що її на цій підставі можна було б кваліфікувати як політику мультикультуралізму? Чи є потреба в такій політиці, та ще побудованій за європейськими зразками? З огляду на визнання провідними лідерами європейських держав, зокрема

А. Меркель та Н. Саркозі, того факту, що ідея побудови мультикультурного суспільства в Європі зазнала поразки [9, с. 10], головне для України запитання: чи можлива взагалі політика мультикультуралізму, спрямована на розвиток і збереження культурних відмінностей? Політика, яка "розуміється не лише як терпимість щодо культурного розмаїття, а й як вимоги законодавчого визнання прав расових, релігійних та культурних груп" [11] у вельми специфічних вітчизняних умовах? Вітчизняна наукова думка наполегливо продовжує шукати відповіді на подібні запитання.

На сьогодні засади мультикультуралізму небезпідставно покладено під сумнів. Пошуки інтенсифікувались не тільки в Європі та світі, але й на українських теренах. Для нас це питання актуальне через особливу неоднорідність українського культурного простору [3] та навіть проблематичність його цивілізаційної єдності [5, с. 6].

У Декларації "Мультикультурне суспільство та європейська культурна ідентичність", ухваленої Шостою конференцією європейських міністрів, відповідальних за питання культури "Мультикультурне суспільство: виклик культурній політиці", що проходила в Палермо (Італія), 25-26 квітня 1990 р. [1], було окреслено принципові напрями здійснення культурної політики мультикультуралізму, що зводяться до "трьох вимог": доступу "населення до європейської культури, яка є їхньою спільною спадщиною та імпульсом до участі в її розвитку", повної свободи "для всіх особистостей, усіх суспільств стосовно способу життя, самовираження, що забезпечує свободу їхнім особистим рисам у контексті поваги до інших" та "заохочення до дій, спрямованих на співробітництво та обопільне збагачення культур".

Однак, лейттемою цієї Декларації є визнання того, що здійснення цих вимог можливе на ґрунті гарантування основних свобод і прав людини, що становлять фундамент європейської історичної спадщини й європейської культури та можливості "виявити свою відмінність не лише у духовних, релігійних, політичних, філософських поглядах, але також у способах життя та вираження", які мають базуватися "на повазі до особи, терпимості та солідарності" [1]. Таким чином, Декларацією було визначено напрями перетворення дескриптивних рис мультикультуралізму на нормативні та водночас визначено їхні межі. "Нормативний підхід засвідчує виправданість та необхідність для сучасних суспільств докладати зусиль у напрямку підтримки і сприяння матеріальному, духовному процвітанню різних культурних груп, а також поваги до їх ідентичності" [2]. Однак межею поваги до групової ідентичності є відповідність цієї групи тим самим цінностям, що уможливили виникнення самої ідеології мультикультуралізму – європейським цінностям "поваги до особи, терпимості та солідарності".

Принцип культурної рівноправності, забезпечення рівного статусу різних культурних традицій, має вимагати не лише правового забезпечення такої рівності і правових запобіжників її недотримання, але й гарантій непорушення основоположного принципу. Збереження європейських цінностей в європейському культурному полі, як зазначає О. Гриценко з посиланням на теоретиків мультикультуралізму (В. Кімліки, В. Малахова, Ф. Фукуяма) – мультикультуралізм є реальним, "якщо дотриматися двох правил: одна група не може домінувати над іншою і не можна дозволяти групі принижувати членів своєї ж групи. Загальнолюдські цінності, принципи демократії повинні лежати в основі відносин між групами, і всередині групи" [3]. Причиною кризи мультикультуралізму стало необмежене ствердження, що поставило під загрозу збереження основи, яка його породила та уможливила.

Згадаємо, що проблема забезпечення прав рівності на культурне самовираження прав різних культурних груп, які існують у спільному державному (наддержавному, якщо брати ЄС) політико-правовому просторі, має два виміри. Їх можна умовно назвати "внутрішнім" і "зовнішнім". "Внутрішній" пов'язаний з потребами збереження та подальшого розвитку культурної поліфонії усіх європейських народів, об'єднаних у рамках Євросоюзу. Маємо на увазі збереження притаманних різним європейським національним, етнічним, регіональним групам власних знаково-символічних рядів з одним і тим самим ціннісним стрижнем – повагою до іншого [6], де як інший фігурує представник будь-якого співтовариства, виділеного за будь-якою ознакою (інший за віком, статтю, расою, т. п.), або особа як така, що репрезентує передусім саму себе. В цій площі проведення політики мультикультуралізму до сьогодні особливих проблем не створювалося.

"Зовнішній", спричинений потребами налагодження цивілізованих взаємин з іммігрантами, потік яких до Європи зберігає тенденцію до зростання та забезпечення їх права на культурну ідентичність. Саме тут політика мультикультуралізму виявила свої недоліки та небезпеки.

Науковець Т. Метельова доводить, що європейські цінності зростають з "конститутивного принципу легітимності Іншого, визнання права на існування одиничного не меншим, ніж права на існування загального, одиничності, партикулярності – вихідною, а загального, сукупності, спільноти – похідною" [6, с. 126]. "Якщо під "культурою" розуміти спосіб життя спільноти, або ж набір вірувань, стилів, вартостей та символів, – зазначає Е. Сміт, – тоді можна говорити лише про культури, а не про культуру взагалі; бо як спосіб життя спільноти, так і набір вірувань тощо,

передбачають існування цілої низки або універсуму різних способів і наборів" [12, с. 179]. Продовживши цю думку, співіснування розмаїття культур можливо в єдиному власне культурному полі; отже, культури, що спростовують таке розмаїття, з того поля вибуватимуть.

Тому, "зовнішній" вимір європейського мультикультуралізму наштовхується на закономірне питання: як можливо забезпечити рівноправність того, хто її обстоює, і того, хто її не визнає? Європейська практика наразі демонструє лише таку можливість, коли рівноправність (будь-яка: політична, правова чи культурна) може бути забезпечена лише в межах самої рівноправності.

З часів М. Костомарова, саме у протилежності ставлення до особи та спільноти закорінені світоглядні та ціннісні відмінності українського та руського народів, існування в межах України титульного етносу – українців та супер меншини (за О. Шульгою) росіян перетворює "зовнішній" для Європи вимір проблеми незіставності двох систем цінностей на "внутрішній" вимір цієї ж проблеми в Україні. Слід згадати не лише про існування кримськотатарської меншини, представники якої належать до мусульманського світу, а й про відзначувану дослідниками світоглядну несумісність Заходу та Сходу України, незалежно від етнічної належності мешканців цих регіонів [5, с. 6].

Отже, політика мультикультуралізму як політико-правового забезпечення рівності прав на культурну ідентифікацію та культурні самовияви, яка продемонструвала свою обмеженість і небезпечність у зіткненні з культурними самовиявами спільнот запроваджена в специфічних українських умовах, може виявитися руйнівною та нищівною. Альтернативою може бути культурна політика, протекціоністська щодо української культури в усіх її регіональних і локальних варіаціях, в яких, спільним є те, що називається "європейськими цінностями" – повага та толерантне ставлення до іншого. Не лише як представника та носія іншої культури, але й іншого за будь-якою ознакою, разом з його "прагненням особистої автономії" [4].

Література

1. Декларація Мультикультурне суспільство та європейська культурна ідентичність : [електронний ресурс] // Міністерство культури України: офіційний веб-сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/90858>. – Назва з екрана.
2. Дрожжина С. В. Теоретичні аспекти мультикультуралізму : [електронний ресурс] / С. В. Дрожжина // Архив научных публикаций. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/4_SND_2009/Economics/40530.doc.htm.
3. Гриценко О. А. Державна політика щодо культурного різноманіття та етнічних меншин: порівняльний аналіз вітчизняних та зарубіжних підходів : [електронний ресурс] / О. А. Гриценко, Н. К. Гончаренко, С. А. Мягка // Український центр культурних досліджень. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/zv_2005_1_5.php. – Назва з екрана.
4. Кодак Ронан де Мультикультуралізм : [електронний ресурс] / Ронан де Кодак // ЄС та США: менеджмент та імміграція. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.immigranty.qxd>. – Назва з екрана.
5. Метельова Т. О. Національна ідентифікація в українському та європейському вимірах / Т. О. Метельова // Україна в Європі: контекст міжнародних відносин. / за ред. д. і. н., проф. А. І. Кудряченка. – К.: Фенікс, 2011. – С. 118–129.
6. Метельова Т. О. Самоідентифікація українців: культурний і соціальний виміри / Т. Метельова; редкол.: С. М. Садовенко та ін. // Матеріали Всеукраїнського семінару-практикуму та "Народознавчих студій пам'яті Василя Скуратівського" з проведенням круглого столу на тему "Початкова мистецька освіта в контексті розвитку української культури" (Тернопіль, 16-19 листопада 2011 р.). – К.: УЦКД, 2011. – С. 291–295.
7. Пятый международный философский симпозиум "Диалог цивилизаций: Восток-Запад": доклады и выступления ["Культурная идентичность и глобализация"]. – М.: Изд-во РУДН, 2002. – 167 с.
8. Рябчук М. Ю. Дві України: реальні межі, віртуальні війни / М. Ю. Рябчук. – К.: Критика, 2003. – 335 с.
9. Саркозі: Спроба побудувати мультикультурне суспільство у Франції провалилася : [електронний ресурс] // Народний оглядач. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://sd.org.ua/news.php?id=19496>. – Назва з екрана.
10. Меркель: "мультикультурне суспільство" не вдалося : [електронний ресурс] // Народний оглядач. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://sd.org.ua/news.php?id=19000>. – Назва з екрана.
11. Фукуяма Ф. Идентичность и миграция : [електронний ресурс] / Ф. Фукуяма // Новая Европа: журнал для тех, кто думает по-европейски. – Электрон. данные. – Режим доступа: <http://www.n-europe.eu>. – Название с экрана.
12. Towards a global culture? / A. Smith. – Theory. Culture & Society. Vol. 7. – London, 1990. – P. 171–191.
13. Inglehart R. Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies / R. Inglehart. – N.J. : Princeton University Press, 1997 – 453 p.

References

1. Deklaratsiia Multykulturene suspilstvo ta yevropeiska kulturna identychnist : [elektronnyi resurs] // Ministerstvo kultury Ukrainy: ofitsiyniy veb-sait. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/90858>. – Nazva z ekrana.

2. Drozhzhyna S. V. Teoretychni aspekty multykulturalizmu : [elektronnyi resurs] / S. V. Drozhzhyna // Arkhyv nauchnykh publikatsiy. – Elektron. dannye. – Rezhym dostupa: http://www.rusnauka.com/4_SND_2009/Economics/40530.doc.htm. – Nazvanye s ekrana.
3. Hrytsenko O. A. Derzhavna polityka shchodo kulturnoho riznomanittia ta etnichnykh menshyn: porivnialnyi analiz vitchyznianskykh ta zarubizhnykh pidkhodiv : [elektronnyi resurs] / O. A. Hrytsenko, N. K. Honcharenko, Ye. A. Miahka // Ukrainskyi tsentr kulturnykh doslidzhen. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: http://www.culturalstudies.in.ua/zv_2005_1_5.php. – Nazva z ekrana.
4. Kodak Ronan de Mul'tikul'turalizm : [elektronnyi resurs] / Ronan de Kodak // YeS ta SSHa: menedzhment ta imihratsiia. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://www.immigranty.qxd>. – Nazva z ekrana.
5. Metelova T. O. Natsionalna identyfikatsiia v ukrainskomu ta yevropeiskomu vymirakh / T. O. Metelova // Ukraina v Yevropi: kontekst mizhnarodnykh vidnosyn. / za red. d. i. n., prof. A. I. Kudriachenka. – K.: Feniks, 2011. – S. 118–129.
6. Metelova T. O. Samoidentyfikatsiia ukrainsiv: kulturnyi i sotsialnyi vymiry / T. Metelova; redkol.: S. M. Sadovenko ta in. // Materialy Vseukrainskoho seminaru-praktykumu ta "Narodoznachchykh studii pamiaty Vasylia Skurativskoho" z provedenniam kruhloho stolu na temu "Pochatkova mystetska osvita v konteksti rozvytku ukrainskoi kultury" (Ternopil, 16-19 lystopada 2011 r.). – K.: UTsKD, 2011. – S. 291–295.
7. Piatyi mezhdunarodnyi filosofskii simpozium "Dialog tsivilizatsii: Vostok-Zapad" : doklady i vystupleniia ["Kul'turnaia identichnost' i globalizatsiia"]. – M.: Izd-vo RUDN, 2002. – 167 s.
8. Riabchuk M. Yu. Dvi Ukrainy: realni mezhi, virtualni viiny / M. Yu. Riabchuk. – K.: Krytyka, 2003. – 335 s.
9. Sarkozy: Sproba pobuduvaty multykulturne suspilstvo u Frantsii provalyasia : [elektronnyi resurs] // Narodnyi ohliadach. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://sd.org.ua/news.php?id=19496>. – Nazva z ekrana.
10. Merkel: "multykulturne suspilstvo" ne vdalosia : [elektronnyi resurs] // Narodnyi ohliadach. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://sd.org.ua/news.php?id=19000>. – Nazva z ekrana.
11. Fukuiama F. Identichnost' i migratsiia : [elektronnyi resurs] / F. Fukuiama // Novaia Evropa: zhurnal dlia tekhn, kto dumaet po-evropeiski. – Elektron. dannye. – Rezhim dostupa: <http://www.n-europe.eu>. – Nazvanie s ekrana.
12. Towards a global culture? / A. Smith. – Theory. Culture & Society. Vol. 7. – London, 1990. – P. 171–191.
13. Inglehart R. Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies / R. Inglehart. – N.J. : Princeton University Press, 1997 – 453 p.

УДК 069:379. 822

Шман Світлана Юрївна
кандидат культурології,
головний спеціаліст відділу музейної справи
Міністерства культури України, доцент
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ

У статті аналізується питання ролі музеїв в сучасному суспільстві. Уточнено сутність поняття "соціокультурна діяльність" та висвітлено питання еволюції музейної справи. В ході дослідження опрацьовуються проблеми дидактичної і гедоністичної моделей музеїв. Звертається увага на проблему концептуального проектування експозицій традиційних музеїв. Окремо розглядається специфіка діяльності сучасних музеїв, визначено їх особливості та проблемні питання як соціального інституту. Розглядається питання розширення соціальних функцій музеїв, що сприяло перетворенню цього культурно-освітнього закладу у багатофункціональний соціокультурний інститут. Зазначається що соціально-культурний процес має три взаємопов'язаних види діяльності: культурної творчості, культурно-просвітньої роботи та культурно-дозвільної діяльності.

Ключові слова: музеї, соціокультурна діяльність музеїв, музейна справа, еволюція музейної справи.

*Шман Светлана Юрьевна, кандидат культурологии, главный специалист отдела музейного дела
Министерства культуры Украины, доцент Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств*

Социокультурная деятельность музеев

В статье анализируется вопрос о роли музеев в современном обществе. Уточняется понятие "социокультурная деятельность" и освещается вопрос эволюции музейного дела. В ходе исследования анализируются проблемы дидактической и гедонистической модели музеев. Обращается внимание на проблему концептуального проектирования экспозиций традиционных музеев. Отдельно рассматривается специфика деятельности современных музеев, определены их особенности и проблемные вопросы как социального института. Особое внимание уделено вопросу расширения социальных функций музеев, что способствует превращению этого культурно-образовательного учреждения в многофункциональный социокультурный институт. Отмечено что социально-культурный процесс имеет три взаимосвязанных видов деятельности: культурного творчества, культурно-просветительской работы и культурно-досуговой деятельности.

Ключевые слова: музеи, социокультурная деятельность музеев, музейное дело, эволюция музейного дела.